

การใช้สัญลักษณ์ทางการเมืองระหว่าง พ.ศ. 2475-2481

สัญลักษณ์ทางการเมืองก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

ระบอบการปกครองของไทยแต่โบราณมีลักษณะเป็นแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในสมัยสุโขทัย เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 1780 ประเทศไทยมีการปกครองแบบศักดินาบุตร ถือกันว่าพระมหากษัตริย์ทรงมีฐานะเป็นเสมือนบิดาของพลสกนิกร ในสมัยอยุธยาซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 1893 ไทยได้นำระบอบเหวราชมาใช้ ถือว่ากษัตริย์คือสมมติเทพ และทรงมีอำนาจเป็นล้นพ้น (หมายถึง ผู้ที่มีบุญบารมีสูง) คนไทยได้ยึดถือหลักแห่งความชอบธรรมทางการเมืองแบบหลังนี้เรื่อยมา จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ครั้นมาถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงนำระบอบการปกครองแบบบิดากับบุตรมาใช้ฉีก จนกระทั่งในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้มีการนำหลักแห่งความชอบธรรมทางการเมืองประชาธิปไตย (รัฐธรรมนูญนิยม) มาใช้แทนหลักการปกครองเดิม (ทิมพันธุ์ นาคะตะ 2525 : 93)

การปกครองแบบบิดากับบุตร คือการปกครองที่ถือแนววิธีการปกครองของครอบครัว โดยถือว่า บิดาเป็นผู้ปกครองภายในครอบครัว ดังนั้นตามหลักการปกครองแบบนี้จึงถือว่าสังคมมีลักษณะคล้ายครอบครัวใหญ่ กษัตริย์เปรียบเสมือนบิดาของชนทั้งปวง จึงต้องให้การเคารพ เชื้อพียง รวมถึงข้าราชการซึ่งเป็นตัวแทนของกษัตริย์ด้วย ประชาชนจะต้องเชื้อพียงและปฏิบัติตามด้วย ผู้มีอำนาจในการปกครองจึงถือว่า มีหน้าที่ในการช่วยเหลือ แนะนำ กำกับ ดูแลประชาชนเหมือนคนในครอบครัว ส่วนผู้ได้ปกครองก็มีหน้าที่ช่วยเหลือและสนับสนุนผู้ปกครอง

หลักการปกครองแบบเหวราชขึ้นถือว่ากษัตริย์คือผู้มีบุญบารมีสูง ซึ่งช่วยให้เกิดการยอมรับหรือความชอบธรรมในการใช้อำนาจสิทธิขาดของฝ่ายผู้ปกครอง ฝ่ายผู้ได้ปกครองจะต้องเชื้อพียงโดยไม่มีข้อแม้ กษัตริย์มีอำนาจเหนือทุกคน หรืออาจเรียกการปกครองแบบนี้ว่า เป็นการปกครองแบบเจ้ากับข้า หรือนายปกครองบ่าว ซึ่งประชาชนจะต้องให้การ เชื้อพียงและปฏิบัติตามความประสงค์ของกษัตริย์และข้าราชการ

หลักการปกครองดังกล่าวข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงการอ้างความชอบธรรมในการปกครองหรือการหาความสนับสนุนจากผู้ใต้ปกครอง โดยการเผยแพร่สัญลักษณ์ทางความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับหลักการปกครอง (อุดมการณ์) ซึ่งหลักการปกครองแบบกษัตริย์ และหลักการปกครองแบบเทวราชาภิเษกหมายถึงสัญลักษณ์ของการปกครองที่มีความชอบธรรม อันเป็นคติความเชื่ออย่างหนึ่ง

สัญลักษณ์ดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความคิดของหลักการปกครองที่ช่วยเสริมสร้างและสนับสนุนความชอบธรรมในการปกครอง ให้กับผู้ปกครองหรือพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้ยังมีสัญลักษณ์อื่นเนื่องมาจากความเชื่อทางศาสนาที่ปรากฏในเชิงสัญลักษณ์รูปธรรม เพื่อแสดงถึงอำนาจของพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ สัญลักษณ์ดังกล่าวจะเน้นให้เห็นถึงความสำคัญและความศักดิ์สิทธิ์ ของอำนาจหรือบารมีของผู้ปกครอง สัญลักษณ์ที่เห็นได้ชัด เจน ได้แก่สัญลักษณ์ที่เป็นเครื่องหมายหรือตราประจำองค์ พระมหากษัตริย์ และพระราชพิธีต่าง ๆ

พระราชลัญจกร คือ พระตราสำหรับใช้ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ตรัสอธิบายว่า "แต่ก่อนไม่ได้ใช้เชื่อเชื่อ ใช้ตราประจำตัวหรือประจำตำแหน่งประทับแทนขึ้นชื่อ" (พระยาอนุমানราชกน 2493 : 1) การใช้ตรานั้นสันนิษฐานว่า ไทยได้แบบอย่างจากจีนมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา แต่ไทยเราเองจะได้สร้างตราสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน เมื่อใดไม่พบหลักฐาน (ส. พลายน้อย 2527 : 6) พระราชลัญจกรนั้นพอจะสันนิษฐานได้ว่า ส่วนใหญ่จะเป็นรูป "ตราพระครุฑพ่าห์" ตามคตินิยมในสมัยนั้นที่มาจากเรื่องราวเกี่ยวกับทเวงกาเนติ ซึ่งกล่าวถึงครุฑว่าเป็นเทพองค์หนึ่ง ทรงมหิธรานุกาพย์ แต่ยอมเป็นราชาพ่าห์สำหรับพระนารายณ์ใช้ทรงและในพระราชนิพนธ์นารายณ์สิบปาง พระนารายณ์ได้อวดตารเป็นพระราม เมื่อทรงเป็นกษัตริย์จึงใช้คำว่ารามากิบัติ โดยคตินิยมนี้พระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้ทรงสร้างพระราชลัญจกร สำหรับตำแหน่งพระเจ้าแผ่นดิน มีรูปลักษณะองค์พระนารายณ์ทรงครุฑ (สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี 2528 : 81-82)

ในสมัยโบราณถือว่าพระราชลัญจกร และตราประจำตำแหน่งเป็นของสำคัญมาก เป็นตราที่มีความศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง ตัวแทนของพระมหากษัตริย์ การที่ถือเอาครุฑเป็นเครื่องหมายสำคัญ แสดงให้เห็นถึงนัยสำคัญในความหมายที่ว่า พระมหากษัตริย์ คือเทพเจ้า

(พระนารายณ์) ที่อวตารลงมา เป็นผู้พิพากรมีสอง แม้กระทั่งครุฑที่เป็นเทพที่มีมหิทธิฤทธิ์ก็ยังยอมเป็นราชพาหนะ ดังนั้นครุฑจึงเป็นการแสดงถึงอำนาจอันยิ่งใหญ่ของพระมหากษัตริย์ เพื่อให้ผู้ใต้ปกครองหรือประชาชนยอมรับอำนาจในการปกครองว่ามีความชอบธรรม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการปกครองแบบเทวราช

พระยาอนุมานราชธน (2493 : 11-12) ได้อธิบายถึงมูลเหตุในการใช้พระราชลัญจกร สมัยโบราณว่าวิธีการปกครองแต่ก่อนแบ่งแผ่นดินเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนกลางนั้นถือกรุงศรีอยุธยาเป็นที่ตั้ง ส่วนตะวันออกนั้น พระนครหลวง (คือนครธม) เป็นที่ตั้ง ส่วนเหนือเมืองพิษณุโลกเป็นที่ตั้ง ส่วนตะวันตกนั้นเมืองสุพรรณเป็นที่ตั้ง พระราชาก็มี 4 คือ พระอินทราชา หรือพระนครินทราชา ครองฝ่ายตะวันออก พระธรรมราชาครองฝ่ายเหนือ พระบรมราชาครองฝ่ายตะวันตก พระรามธิบดีหรือรามเสวี หรือพระรามราชาธิราช ครองส่วนกลางเป็นราชาธิราช ซึ่งพระรามธิบดีถือตราครุฑ พระอินทราชาถือตราไอยราพค ส่วนพระธรรมราชาและพระบรมราชา จะถือตราอะไรนั้นยังไม่ปรากฏหลักฐานแน่นอน ดังนั้นพระราชลัญจกรที่ถือว่าเป็นตราประจำพระมหากษัตริย์สืบทอดกันมา พอจะสันนิษฐานได้ว่าถือตราครุฑ เพราะกรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองตั้งที่หลัง จึงถือเอาเทวราช องค์ถัดมา (ต่อจากพระอิศวร) คือ นารายณ์ (ครุฑเป็นพาหนะ) ไว้ใช้เป็นตรา ต่อมาได้มีการรวมการปกครองกันเข้า จึงเลิกตั้งพระราชารองเมืองภายนอก จึงรวมเอาตราเข้ามาไว้ด้วยกันที่ส่วนกลาง จึงถือเอาครุฑเป็นตราหรือสัญลักษณ์ที่หมายถึงพระมหากษัตริย์

นอกจากพระราชลัญจกรที่เป็นสัญลักษณ์ของพระมหากษัตริย์แล้ว ยังมีสัญลักษณ์อีกประเภทที่ถือว่าเป็นตำแหน่งอำนาจในการปกครองของพระมหากษัตริย์ ซึ่งเรียกว่าสารตรา ดังปรากฏหลักฐานสำคัญในช่วง พ.ศ. 2428-2434 ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ก่อนการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินใน พ.ศ. 2435 (ดูรายละเอียดใน กจช., รล. "สารตรา") หลักฐานดังกล่าว ปรากฏในประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 ว่าด้วยคำที่เรียกใบนอกและห้องตรา ซึ่งได้อธิบายความหมายของ "ตรา" ไว้ว่า หนังสือที่อัญเชิญพระบรมราชโองการจากราชธานีไปยังหัวเมืองต่าง ๆ ที่ถือหน้าพระพิทักษ์สัตยาเรียกว่า ห้องตรา หรือตรา (ถ้าเป็นเมืองประเทศราช เรียกว่า ศุภอักษร)

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ปรากฏหลักฐานว่า หนังสือที่อัญเชิญพระบรมราชโองการไปยังเมืองประเทศราช และหัวเมืองต่าง ๆ ในพระราชอาณาจักร รวมเรียกว่า สารตรา

หรือตราใหญ่ ประทับตรา พระราชสีห์ใหญ่ คชสีห์ใหญ่ และบัวแก้วใหญ่เป็นสำคัญ สารตรา จะเห็นหนังสือคฤเข็ญพระบรมราชโองการไปยังเมืองต่าง ๆ ประทับตรา "พระราชสีห์ใหญ่" ประจำตำแหน่งสมุหนายก อัครมหาเสนาบดี กรมมหาดไทย ผู้มีอำนาจและหน้าที่แทนพระมหากษัตริย์ในการปกครองดูแลหัวเมืองเหนือทั้งหมด ทั้งในด้านการปกครอง การทหาร การควบคุมไพร่ การเกณฑ์ไพร่ทำราชการทั้งในยามสงบและยามสงคราม การพิจารณาไต่สวนคดีความ รวมทั้งการจัดเก็บภาษีอากร

สัญลักษณ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือว่าเป็นสัญลักษณ์ประจำพระองค์คือ ธง ที่สำคัญคือ ธงมหาราช (ดูรายละเอียดใน ฉวีงาม มาเจริญ 2520 : 21-24) การใช้ธงประจำองค์พระมหากษัตริย์ ได้เริ่มขึ้นอย่างจริงจังในช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 รัชกาลที่ 4 ทรงพระราชดำริว่า เวลาเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค มีกระบวนเรือหลายลำ ราษฎรและเจ้าหน้าที่ที่จะถวายความเคารพ ต่างก็ไม่สามารถสังเกตเห็นได้ว่า พระเจ้าแผ่นดินประทับอยู่ในเรือพระที่นั่งลำใด เนื่องจากไม่มีเครื่องหมายบอก จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติธง เรียกว่า "ธงมหาราช" ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้แก้ไขและเปลี่ยนแปลงธงนี้ โดยตราเป็นพระราชบัญญัติธง ร.ศ. 129 (พ.ศ. 2453) เปลี่ยนรูปขนาด ลักษณะและสีธงมหาราช กำหนดให้มีขนาดเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส พื้นสีเหลืองตรงกลาง มีรูปครุฑพ่าห์สีแดง หันซ้ายหันขวา มาจากการที่ได้โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนพระราชลัญจกรสำหรับแผ่นดินที่ใช้ในราชการรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่เรียกกันว่าตราแผ่นดิน โดยเปลี่ยนเป็นพระราชลัญจกรรูปครุฑพ่าห์เป็นเครื่องหมายสำคัญ สำหรับใช้ในราชการของประเทศสืบไป (สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี 2528 : 82-83)

พระราชพิธีต่าง ๆ ที่สำคัญก็คือได้ว่าเป็น พิธีกรรม (rite) ในเชิงสัญลักษณ์ที่ช่วยเสริมสร้างความสำคัญให้กับพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นผู้ปกครองว่าทรงเป็นประมุขที่มีอำนาจสูงสุด พระราชพิธีดังกล่าวที่สำคัญได้แก่พระราชพิธีบรมราชาภิเษก (ดู แสงสุรีย์ ลดาวัลย์ 2521) พิธีนี้เป็นเครื่องเชิดชูเฉลิมพระเกียรติยศขององค์พระประมุข สำหรับการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระมหากษัตริย์ไทยนั้นถือประเพณีสืบเนื่องมาแต่ลัทธิพราหมณ์ ซึ่งถือแบบอย่างการพระราชพิธีที่เคยกระทำกันมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ดังปรากฏความในพระราชพงศาวดารว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้เสด็จขึ้นผ่านพิภพโดยคำอัญเชิญของบรรดาเสนาอำมาตย์ และราษฎรทั้งปวง เมื่อ พ.ศ. 2325 แล้วก็ได้ทรงกระทำพิธีปราบดาภิเษกก่อน แล้วจึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการผู้รู้แบบราชประเพณีครั้งกรุงเก่า ทำการสอบสวนดินคว่ำควมี้ร์ และแบบแผนพิธีบรมราชาภิเษก

ชั้น เมื่อได้แบบแผนโดยสมบูรณ์ และบ้านเมืองก็ว่างศึกสงครามลงแล้วจึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกให้สมบูรณ์ตามแบบแผนกันได้เคยมีมา แต่เก่าก่อนอีกครั้งหนึ่ง* การพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในสมัยต่อมาก็ได้ยึดถือหลักการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อ พ.ศ. 2328 เป็นแบบอย่างต่อมา

พระราชพิธีอีกอย่างหนึ่ง ที่มีความสำคัญในการช่วยเสริมสร้างอำนาจให้กับพระมหากษัตริย์ โดยจะช่วยสร้างความจงรักภักดีหรือหาความสนับสนุนจากผู้ใต้ปกครองและบรรดาข้าราชการบริหาร ทำให้ผู้ใต้ปกครองเกิดความยำเกรงต่อผู้ปกครอง คือพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา หรือพระราชพิธีศรีสังฆปานกาลซึ่งเป็นพระราชพิธีใหญ่สำหรับแผ่นดินมาแต่โบราณกาล เพิ่งยกเลิกเมื่อเปลี่ยนการปกครองแล้ว พระราชพิธีนี้ได้มีขึ้นเป็นครั้งสุดท้ายเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2475 (ดูภาพจดหมายเหตุใน กจช., หวญ. ก.003/71) และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีขึ้นอีกเมื่อวันที่ 24 และ 25 มีนาคม 2512 พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาเป็นพระราชพิธีที่รวมเอาทั้งพิธีทางพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์เข้าด้วยกัน สำระสำคัญคือการสาบานตนและดื่มน้ำพระพิพัฒน์สัตยา (ดู ปีย์ มาลากุล 2512) ถือเป็นสัญลักษณ์ของการยินยอมอยู่ใต้กษัตริย์และความซื่อสัตย์สุจริต (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา 2532 : 586)

น้ำพระพิพัฒน์สัตยา เป็นน้ำที่ชำระพระแสง ในเรื่องการใช้น้ำชำระพระแสงเป็นน้ำพระพิพัฒน์สัตยานี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชาธิบายว่าคงเริ่มด้วยวิธีที่ตติย หรือกษัตริย์ คือ ทหาร ซึ่งเป็นผู้ถืออาวุธหรือหาเลี้ยงชีพด้วยคมอาวุธ พวกขัตติยกษัตริย์และหวงแห่นอาวุธไม่ยอมให้ห่างกาย เมื่อจะสาบานก็ใช้อาวุธซึ่งอยู่ใกล้ตัว หยิบง่ายกว่าสิ่งอื่น ล้างน้ำให้รับประทานควบไปกับคำสาบาน (ดู ปีย์ มาลากุล 2512 : 2) น้ำชำระพระแสงนี้แต่เดิมพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เชิญขึ้นหูลเกล้าถวายเพื่อเสวยก่อน แล้วจึงได้แจกน้ำชำระพระแสงถวายพระบรมวงศานุวงศ์ และให้ข้าราชการดื่มน้ำ ซึ่งรายละเอียดของพระราชพิธีศรีสังฆปานกาลดังปรากฏในพระราชนิพนธ์พระราชพิธีสิบสองเดือน (ดูรายละเอียดใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

* เมื่อตีความตามนัยสำคัญ อาจกล่าวได้ว่าการที่รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ก็เพื่อแสดงถึงความชอบธรรมในการได้อำนาจปกครองอันหมายถึง สัญลักษณ์แห่งความชอบธรรมในการปกครอง.

เจ้าอยู่หัว มพป. : 15-21, 172-177) ในคำถวายนิตยภัตถวายสาบานตน จะมีข้อความที่เน้นถึง คุณของการถวายความจงรักภักดี และโทษของการกระทำที่ขาดความจงรักภักดี เมื่อปฏิบัติตามก็จะได้รับผลดี แต่ถ้าไม่ปฏิบัติตามก็จะเกิดผลร้าย (ดู ปีย์ มาลากุล 2512 : 12)

พระราชพิธีดังกล่าวเป็นการสร้างความเชื่อในเชิงสัญลักษณ์เพื่อให้เกิดความเชื่อที่เรียกว่าคติความเชื่อ หรือ myth เกี่ยวกับความจงรักภักดีต่อผู้ปกครอง(พระมหากษัตริย์) โดยที่ผู้ผู้ได้ปกครองจะเกิดความเชื่อเกี่ยวกับคุณและโทษที่อาจจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติดังกล่าว ซึ่ง Edelman (1977) เรียกว่า หลักประกัน และการขู่ (reassurance and threat) หรือ Cassirer (1946) เรียกว่า ความหวัง และความกลัว (hope and fear) ความสำคัญของพระราชพิธีนี้ ดังเห็นได้จากที่กล่าวกันว่า "...วันที่ 6 เมษายนเป็นวันจักรี* เป็นวันที่ข้าราชการทุกคนทั้งทหารและพลเรือนจะต้องไปยังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อร่วมพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์เสดฺยา ผู้ใดไม่ไปร่วมพิธีในวันนี้ ถือว่าเป็นข้าราชการที่ขาดความจงรักภักดีเป็นความผิดที่จะต้องถูกระงับไม่ได้รับพระราชทานเลื่อนขึ้นเงินเดือน..." (อ. พิบูลสงคราม เล่ม 1 2518 : 52)

สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ อาจกล่าวได้ว่า เป็นสัญลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่จะช่วยเสริมสร้างอำนาจ ตลอดจนรักษาความชอบธรรมในการปกครองให้กับกษัตริย์ ซึ่งผู้ใดจะละเมิดมิได้ สัญลักษณ์ดังกล่าวได้กลายเป็นความเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัยที่ผู้ได้ปกครองยินยอมปฏิบัติตามด้วยความสมัครใจเป็นเวลานานตราบเท่าที่คติความเชื่อดังกล่าวหังไม่อ่อนภาลั้งลง หรือมีคติความเชื่อใหม่ขึ้นมาท้าทาย

*คือ วันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2475.

การต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ทางการเมืองระหว่างระบอบเก่าและระบอบใหม่ ภายหลังจาก
การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 (ก่อนสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม)

แม้ว่าจะได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบใหม่ซึ่งเรียกว่า "ระบอบรัฐธรรมนูญ" ยังผลให้อำนาจทางการเมืองอันสมบูรณ์ของพระมหากษัตริย์สิ้นสุดลงแล้วก็ตาม แต่การปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ดังกล่าว ก็มีข้อพิพาทอันเสรีจลื่นของความขัดแย้งระหว่างระบอบเก่าและระบอบใหม่ หากแต่เป็นเหตุเริ่มต้นของความขัดแย้งครั้งใหม่ในระบอบรัฐธรรมนูญ (ดู สุธาศัย ยิ้มประเสริฐ, 2532 : 6-7) นั่นคือ การต่อต้านจากผู้จงรักภักดีในระบอบเก่า* และการต่อต้านจากกลุ่มผู้นำภายใต้ระบอบใหม่ด้วยตนเอง ดังจะเห็นได้จากกรณีที่สำคัญเช่น การเกิดกบฏบวรเดชในปี พ.ศ. 2476 การปราบศัตรูทางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม (คคีกบฏ 2482) และขบวนการเสรีไทย เป็นต้น โดยเฉพาะกรณีขบวนการเสรีไทยที่เกิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น

จากการศึกษาของ สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ (2532) ก็พบว่า เป็นการชนกกำลังระหว่างพวกนิยมเจ้า และกลุ่มผู้นำของระบอบใหม่ ที่ต้องการจะต่อต้านและล้มล้าง จอมพล ป. พิบูลสงครามด้วย นั่นคือ การต่อสู้ระหว่างกลุ่มพลังของระบอบเก่าและคณะราษฎรยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องจากเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา แม้เมื่อได้มีการปราบปรามปรักษ์ทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในปี พ.ศ. 2482 จนกลุ่มพลังของระบอบเก่าได้อ่อนกำลังลง และไม่อาจมีบทบาทขึ้นมาอย่างเด่นชัด แต่ก็สามารถรอเวลาจะปะทุขึ้นมาอีก

สำหรับการใช้สัญลักษณ์ทางการเมือง หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 นั้นอาจถือได้ว่ามีการใช้สัญลักษณ์ทางการเมืองครั้งแรก คือ การที่ฝ่ายเจ้าได้ถือเอา วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 เป็นวันพระราชทานรัฐธรรมนูญ และ

* ได้แก่ (1) กลุ่มขุนนางเก่า (ความหมายทานองเดียวกับ กลุ่มข้าราชการรุ่นเก่ากลุ่มข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในระบอบเก่า กลุ่มข้าราชการอาวุโส กลุ่มอนุรักษนิยม) (2) พวกนิยมเจ้า (ความหมายทานองเดียวกับคณะเจ้า พวกเจ้า พวกเจ้านายฝ่ายกษัตริย์นิยม กลุ่มเชื้อพระวงศ์ กลุ่มที่สนับสนุนเจ้านาย) (ดู สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ 2532 : 26).

กลายเป็นวันสำคัญของชาติมาจนทุกวันนี้ ซึ่งมีนัยสำคัญหมายถึง สัญลักษณ์แห่งชัยชนะของกลุ่มผู้จงรักภักดีต่อระบอบเก่า ว่ารัฐธรรมนูญเป็นสิ่งที่ได้รับพระราชทานมา มิใช่มาจาก การปฏิบัติ ของคณะราษฎร

นอกจากนี้การต่อสู้จากหลังระบอบเก่าก็จะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญชั่วคราวของคณะราษฎรเอง ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 โดยมีหลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) เป็นผู้ร่าง ตามคำชี้แจงในภายหลังนั้นกล่าวว่า รัฐธรรมนูญฉบับนั้นในร่างเดิมมิได้มีคำว่า "ชั่วคราว" แต่เมื่อทูลเกล้าฯ ถวายต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ พระองค์ได้ขอให้เติมและเขียนเป็นลายพระหัตถ์ของพระองค์ด้วยคำว่า "ชั่วคราว" ไว้และรับสั่งว่าให้ใช้ไปพลางก่อน ดังนั้นจึงได้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรเพื่อนำเสนอต่อไป ปรากฏว่าในคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญชุดใหม่ 9 คน มีเพียงหลวงประดิษฐมนูธรรมคนเดียวที่เป็นสมาชิกคณะราษฎร นอกนั้นเป็นฝ่ายขุนนางเก่า รวมทั้งพระยามโนปกรณนิติธาดาด้วย และรัฐธรรมนูญฉบับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็มีส่วนร่วมด้วยอย่างมาก เพราะทรงร่างคำปรารภเอง และยังทรงพระราชวิจารณ์อย่างถี่ถ้วนกระบวนความ (ดู สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ 2532 : 9-11) ดังนั้นรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 จึงเป็นเสมือนข้อตกลงร่วมในภาคีทางการเมือง ที่ฝ่ายกลุ่มอำนาจใหม่หรือคณะราษฎรยินยอมและใช้สู่ทางประนีประนอมกับกลุ่มอำนาจเก่ามากกว่าที่จะทำลาย (ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ 2532 : 3)

ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีหลักการหลายอย่างเปลี่ยนแปลงไป ดังจะเห็นได้จากในคำปรารภที่ได้กล่าวถึงคณะราษฎรเลย แต่กลับกล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครองราชอาณาจักรนั้นเป็นไปตามพระราชดำริ นอกจากนั้น ยังได้เปลี่ยนแปลงคำโดยใช้ว่า "อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย" แทนคำว่า "เป็นของ" ทั้งนี้ อาจจะเป็นเหตุผลที่ฝ่ายเจ้าพยายามจะลดความสำคัญของคณะราษฎรเพื่อไม่ให้อ้างว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย (คือ หมายถึงเป็นของคณะราษฎร ซึ่งได้มาจากการล้มล้างระบอบเก่า) ในทางกลับกัน ก็ได้มีความพยายามของคณะราษฎรที่จะลดอำนาจของกษัตริย์ลงเช่นกัน ดังปรากฏในคำอภิปรายร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 ของ ม.จ. วรณโทยากร วรวรณ เกี่ยวกับถ้อยคำที่ใช้ในร่างรัฐธรรมนูญบางตอน (อ้างถึงใน สิริเปรมจิตต์ 2511 : 30-31) ว่า "พระมหากษัตริย์ทรงให้พระราชอำนาจนิติบัญญัติ ควรตัดพระราชอำนาจออกเสีย เพราะอำนาจนิติบัญญัติเป็นอำนาจส่วนหนึ่งของอำนาจอธิปไตย ซึ่งมาจากประชาชาติหรือปวงชน โดยแสดงให้เห็นว่า อำนาจเหล่านี้เป็นของประชาชน การที่

ถวายให้พระมหากษัตริย์ทรงใช้อ่านานั้น ๗ เป็นการเหมาะสมแล้ว แต่ถ้าจะเรียกว่า พระราชอำนาจ เกรงว่าจะเป็นการถอยหลังไป เพราะราชาศัพท์ก็มีอยู่แล้ว ให้ใช้คำว่า ทรงใช้ ถ้าเติมพระราชเข้าไปอาจเกิดความเข้าใจผิดขึ้นได้ว่า อำนาจนั้นเป็นของพระมหากษัตริย์" จากแง่ของฝ่ายเจ้ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังมีนัยสำคัญที่จะยกฐานะของพระมหากษัตริย์ ให้สูงขึ้นด้วย เช่น การใช้คำว่า "พระมหากษัตริย์" โดยมีใช้คำว่า "กษัตริย์" เฉย ๆ โดยระบุให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและใช้อ่านาจอภิไธย ในทางนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ พร้อม ๆ กันนี้ความหมายของกลุ่มนักอ่านาจอเดิมที่จะลดความสำคัญของคณะราษฎรลง ก็จะได้เห็นได้จากมีการแก้คำว่า "กรรมการราษฎร" เป็นคำว่า "รัฐมนตรี" และคำว่า "ประธานกรรมการราษฎร" เป็นคำว่า "นายกรัฐมนตรี" เป็นที่น่าสังเกตว่าประเด็นปัญหาในการพิจารณารัฐธรรมนูญของสภาผู้แทนฯ เป็นการถกเถียงในคำ 3 คำ ได้แก่ คำว่า "กรรมการราษฎร" "คณะกรรมการราษฎร" และ "ประธานคณะกรรมการราษฎร" โดยหลวงประดิษฐมนูธรรม (พ.ศ. 2443-2526) ได้กล่าวในตอนหนึ่งว่า "คำนี้ประธานอนุกรรมการฯ ท่านว่า พระเจ้าอยู่หัวทรงทัก และมีผู้เข้าใจผิดว่า ข้าพเจ้าจะนำลัทธิทางประเทศมาเผยแพร่" ในที่สุดพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ก็ทรงพระราชทานคำใหม่ให้ใช้แทน คือ "รัฐมนตรี" แต่ในทัศนะของหลวงประดิษฐ์ฯ นั้น การใช้คำว่า "กรรมการราษฎร" เป็นความประสงค์ที่อยากใช้ภาษาธรรมดาให้คนอ่านเข้าใจ และคำนี้ก็มีความหมายอย่างตรงไปตรงมาว่า "บุคคลกลุ่มหนึ่งที่ราษฎรมอบหมายมาให้ทำหน้าที่บริหารเป็นกรรมการราษฎร" คำว่า รัฐมนตรีนั้น หลวงประดิษฐ์ฯ เห็นว่า "ไม่ควรใช้ เพราะมนตรีเป็นแต่เพียงที่ปรึกษาแผ่นดิน ไม่หมายรวมถึงผู้บริหาร" ดังนั้นหลวงประดิษฐ์ฯ จึงยืนยันให้สภาผู้แทนฯ เป็นผู้พิจารณาตัดสินมากกว่าที่จะให้ที่ประชุมคณะอนุกรรมการร่างฯ เป็นผู้วินิจฉัยตัดสิน อย่างไรก็ตาม เมื่อที่ประชุมสภาผู้แทนฯ ลงมติ ก็มีผู้เห็นควรใช้คำว่า รัฐมนตรี 28 เสียง ไม่ออกเสียง 24 เสียง ควรใช้คำอื่น 7 เสียง ตกลงจึงใช้คำว่า รัฐมนตรีแทนคำว่ากรรมการราษฎรในทุก ๆ คำ

ในประเด็นปัญหาของคำ 3 คำนี้ ควรได้รับการพิจารณาความหมายในทางสัญลักษณ์ การเมืองด้วยว่า ประการแรก การที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ "ทรงทัก" และ "พระราชทาน" คำใหม่ให้ นั้น นับว่าเป็นการ "รุก"ทางการเมืองของพระองค์ ในด้านหนึ่ง ปัญหาที่สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของสองฝ่าย ระหว่างการดำรงไว้ซึ่งความหมายของระบอบเดิมให้มากที่สุดกับความพยายามเปลี่ยนแปลงไปสู่นโยบายใหม่ทางการเมือง อีกด้านหนึ่ง กล่าวได้ว่า เป็นการทดสอบหรือการประลองกำลังของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ

ต่อคณะราษฎรโดยมีสภาผู้แทนราษฎรเป็นเวที คະแนนเสียงในคราวลงมติชี้ชัดว่าพระองค์ยังทรงมีอิทธิพลอยู่อย่างมาก

ในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร พระยามโนปกรณัม ประธานคณะอนุกรรมการฯ ได้ติดต่อกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ อยู่ตลอดเวลา และร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ "เห็นที่พอพระราชหฤทัย" ของพระองค์ นอกจากนี้ก่อนที่ร่างรัฐธรรมนูญจะเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนฯ พระองค์ก็ได้ให้โทรหลวงหาฤกษ์ยามที่จะประกาศใช้รัฐธรรมนูญ และ "ทรงเห็นว่ารัฐธรรมนูญนั้นเป็นของศักดิ์สิทธิ์ และเป็นของที่ควรจะขลัง เพราะฉะนั้นต้องการจะเขียนในสำมุดไทย" ด้วยเหตุนี้เพื่อให้ทันเวลาในการประกาศใช้ตามฤกษ์ของโทรหลวงสภาผู้แทนฯ จึงได้ประชุมพิจารณากันอย่างรีบเร่งใช้เวลาเพียง 4 วัน รวมการประชุม 7 วัน (ธำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ 2533 : 6-7)

การให้ความสำคัญต่อสิทธิ์แก่ "รัฐธรรมนูญ" และการถือฤกษ์ถือยามตามแบบโบราณ การเอารัฐธรรมนูญใส่ในพานแว่นฟ้า ซึ่งถือเป็นของสูงสำหรับพระราชทาน จึงทำให้ "วันพระราชทานรัฐธรรมนูญ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475" จึงกลายเป็นสัญลักษณ์แห่งชัยชนะของกลุ่มจงรักภักดีต่อระบอบเก่า เพราะมีความหมายถึงการที่มีรัฐธรรมนูญในการปกครองประเทศได้นั้น ก็เนื่องมาจากการที่พระมหากษัตริย์พระราชทาน และในเนื้อหาของรัฐธรรมนูญฉบับถาวรบางตอนก็ได้บ่งชี้ให้เห็นถึงผลของการประนีประนอมระหว่างกลุ่มอำนาจเก่า และกลุ่มอำนาจใหม่ ที่มีลักษณะหรือสื่อเค้าให้เห็นว่า กลุ่มอำนาจเก่ายังคงมีอิทธิพลอยู่ และเงื่อนไขที่คณะราษฎรยังต้องยินยอมอยู่บ้าง

ในขณะที่เดียวกันคณะราษฎรก็พยายามที่จะสัญลักษณ์ของการปกครองในระบอบใหม่ให้เด่นชัดขึ้น โดยการใช้รัฐธรรมนูญเป็นสัญลักษณ์ของระบอบการปกครองใหม่ เพื่อแทนที่หรือลดบทบาทพระมหากษัตริย์ที่เป็นสัญลักษณ์ของระบอบเดิม ทั้งนี้เพราะรัฐบาลคณะราษฎรตระหนักและยอมรับว่า อุดมการณ์ รัฐแบบเก่า ยังไม่หมด ช้ำยังเป็นคลื่นใต้น้ำที่สามารถปะทุขึ้นมาแข่งอำนาจกับรัฐบาลคณะราษฎรได้ ตัวอย่างที่สนับสนุนประเด็นนี้ก็คือ การที่รัฐบาลคณะราษฎรให้มีการจำลองรัฐธรรมนูญไว้ตามจังหวัดต่าง ๆ ถึงกับแนะนำรัฐธรรมนูญรอบเมือง มีการแต่งเพลงสดุดีรัฐธรรมนูญ เพื่อเน้นให้เห็นความสำคัญของสัญลักษณ์ใหม่ (ดู กจช., (3) สร.0201.64/3 "เพลงสดุดีรัฐธรรมนูญ" 26 พ.ย. 2476-1 ต.ค. 2479) มีงานฉลองรัฐธรรมนูญเป็นประจำทุกปี (ดู กจช., ศธ.0701.23.2/2 "งานฉลองรัฐธรรมนูญปี 2478" และ ศธ.0701.23.2/3 "ฉลองรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2478-2482")

รัฐธรรมนูญนั้นจะถูกเก็บไว้ในห้องใส่กุญแจอย่างดีที่กระทรวงการคลัง และมีการเชิญรัฐธรรมนูญออกตั้งไว้ในบริเวณพระที่นั่งอนันตสมาคมให้ประชาชนได้ชมในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2476 การปฏิบัติต่อรัฐธรรมนูญเหมือนเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์แบบเดียวกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ได้รับการปฏิบัติต่อ ดังจะเห็นได้จากหนังสือของนายกรัฐมนตรี (พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา) ลงวันที่ 7 ธันวาคม 2476 ที่กล่าวว่า "...ในการจัดพิธีเปิดสภาผู้แทนราษฎร วันที่ 10 ธันวาคม ศกนี้ ประสงค์จะอัญเชิญต้นฉบับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม ซึ่งฝากไว้ ณ กระทรวงพระคลัง มาประดิษฐาน ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม โดยจะมีพิธีทรงเจิมและสมโภชสักการ..." (กจช., (2) สร.0201.66.1/8 "เชิญรัฐธรรมนูญออกตั้งให้ประชาชนชมและตั้งในพิธีต่าง ๆ" 7 ธ.ค. 2476-3 ส.ค.2488)

การเน้นให้เห็นความสำคัญและความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญ ยังอาจเห็นได้จากการที่ได้มีการทำภาพยนตร์เกี่ยวกับพิธีพระราชทานและงานฉลองรัฐธรรมนูญในปี 2475 อีกด้วย (กจช., (3) สร.0201.53/2 "ทำภาพยนตร์เสียงพิธีพระราชทานและงานฉลองรัฐธรรมนูญปี 2475" 19 ธ.ค.-18 ก.พ. 2475) นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับสถาบันใหม่ที่เกิดขึ้นคือ สภาผู้แทนราษฎร ดังจะเห็นได้จากการที่ พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร ขณะนั้นได้มีหนังสือไปยังปลัดทูลฉลอง กระทรวงมหาดไทย สั่งให้ราษฎรและสถานที่ทำงานของรัฐบาล ยกธงชาติให้ทั่วกัน เพื่อเป็นการรื่นเริง เนื่องในโอกาสสภามุขมนตรีเปิดสภาผู้แทนราษฎร ณ พระที่นั่งอนันตสมาคมเมื่อ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2475 (กจช., (2) สร.0201.56/1 "เรื่องชักธงในวันเปิดสภาผู้แทนราษฎร" พ.ศ. 2475) ในการนี้ได้มีความพยายามที่จะอาศัยหน่วยงานของรัฐ คือ กรมโฆษณาการ ที่เป็นหน่วยงานเฉพาะซึ่งจัดตั้งในปี พ.ศ. 2476 ขึ้น เพื่อเผยแพร่อุดมการณ์ใหม่ในระบอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งในทางปฏิบัติก็คือ การเน้นสัญลักษณ์ใหม่เพื่อหาความสนับสนุนหรือสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาลของคณะราษฎรนั่นเอง โดยกรมโฆษณาการได้พยายามใช้สื่อประเภทต่าง ๆ ในการเผยแพร่สัญลักษณ์ของระบอบการปกครองใหม่ เพื่อสื่อความคิดของรัฐบาลให้ประชาชนได้รับรู้ เครื่องมือที่ใช้เป็นสื่อ มีทั้งคำแถลงสาร จัดปาฐกถา ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียง เป็นต้น ในด้านวิทยุกระจายเสียง กรมโฆษณาการได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยายเผยแพร่ความรู้ ส่วนในด้านเอกสารหนังสือกรมโฆษณาการได้จัดพิมพ์ความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบอบใหม่ออกเผยแพร่หลายครั้ง ในด้านปาฐกถากรมโฆษณาการได้จัดให้มีหน่วยปาฐกถาย่อยออกไปในจังหวัดต่าง ๆ รวมทั้งได้ขอความช่วยเหลือจากสมาชิกสภาประเภท 1 ให้ช่วยเผยแพร่การปกครองระบอบใหม่ในท้องถิ่นของตน (ดู สุวิมล พลจันทร์ 2531 : บทที่ 1, 4)

นอกจากนั้น ในการเน้นคุณค่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมนิยม ยังได้มีการนำบทเพลงมาเป็นสื่อให้ความหมายหรือให้คำอธิบายที่ประชาชนสามารถเข้าใจได้ ซึ่งเป็นการอธิบายเรื่องราวรัฐและระบอบการปกครองที่เป็นอยู่ในขณะนั้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญ และแสดงความจริงรักภักดีโดยการรักษารัฐธรรมนูญและสิทธิเสรีที่ประชาชนได้รับมาเพื่อพัฒนาสยามประเทศให้เจริญก้าวหน้าต่อไปในอนาคต (ดู นพมล ทับจุมพล 2531 : 195-198)

กระนั้นก็รัฐบาลคณะราษฎรเองก็ตระหนักว่า ไม่สามารถที่จะแพร่ขยายอุดมการณ์การปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ ให้มีอิทธิพลเหนืออุดมการณ์เก่าได้อย่างเต็มที่ แม้ว่าจะพยายามใช้และ เน้นรัฐธรรมนูญให้มีความสำคัญ เสมือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อันเปรียบเสมือนสัญลักษณ์ของระบอบการปกครองใหม่ก็ตาม คณะราษฎรต้องประสพกับความลำบากอย่างที่สุด ในการที่จะโน้มน้าวให้ประชาชนชาวไทยเป็นปฏิปักษ์ต่อสถาบันกษัตริย์ (ชัยอนันต์ สมุทหวิธ 2517 : 146) เพราะประชาชนคนไทยส่วนมากยังมีความยึดมั่นในอนุรักษนิยม (สุจิต บุญบงการ ใน จิตรพิทย นาถสุภา ผู้รวบรวม 2510 : 10) ซึ่งก็คืออุดมการณ์เก่าอันมีพระมหากษัตริย์เป็นสัญลักษณ์ของระบอบการปกครอง แต่ถึงจะไม่ประสบผลสำเร็จในการต่อสู้ด้าน "สัญลักษณ์" คณะราษฎรก็ประสบผลสำเร็จในการป้องกันไม่ให้เกิดการหวานกลับคืนไปสู่ระบอบเดิมได้สักไม่ว่าจะเห็นการออกประกาศใช้กฎมณเฑียรบาล และลใช้รัฐธรรมนูญทางมาตราของพระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2476 หรือการก่อการกบฏของพระองค์เจ้าวรเดช เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 โดยเฉพาะอย่างยิ่งชัยชนะของคณะราษฎรในการปราบกบฏวรเดช ได้กลายเป็น "สัญลักษณ์" ของการปกป้องและพิทักษ์รัฐธรรมนูญ และเป็นการสื่อความหมายให้ฝ่ายนิยมเจ้าต้องลดบทบาทในการต่อสู้กับพลังของระบอบใหม่ที่มีแนวโน้มจะไม่ยอมอ่อนข้อหรือประนีประนอมอีกต่อไป ถ้าฝ่ายผู้จงรักภักดีต่อระบอบเก่าจะหาอะไรที่เป็นการทำลายเสถียรภาพและความชอบธรรมของระบอบใหม่

หลังเหตุการณ์ครั้งนั้นได้มีการนำเอารูปต่าง ๆ ในการปราบปรามกบฏวรเดช ซึ่งเป็นเหตุการณ์สำคัญ ๆ หรือสถานที่ที่สำคัญมาทำเป็นรูปไปรษณียบัตรต่าง ๆ อีกมากมาย เพื่อเผยแพร่ (ดู ภาพจดหมายเหตุใน กจช.,ภ.003 หวญ .93 "กบฏวรเดช") นอกจากนี้ก็ยังมีการจำลองแสดงการปราบกบฏ ณ วัดเทวสุนทร หลักสี่ เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 และยังมีภาพยนตร์เรื่องปราบกบฏ อีกด้วย (กจช.,(3) สร.0201.53/7 "สำนักงานโฆษณาการขอให้บริษัทสหคินมา ถ่ายทำภาพยนตร์ เรื่องการปราบกบฏ พ.ศ. 2476" 26 ธ.ค.-19 ก.ค. 2477) สำหรับสัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมที่เห็นได้ชัดที่รัฐบาลได้

สร้างขึ้นเพื่อสื่อความหมายในการปกป้องรัฐธรรมนูญ อันเนื่องมาจากการปราบกบฏวรวเดช คืออนุสาวรีย์ปราบกบฏ (หลักสี่) ที่สร้างขึ้นเมื่อ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2479 ซึ่งมีลักษณะเป็น ประชาภิพไทย (มีพานรัฐธรรมนูญ) (ดูรายละเอียดใน พิบูลย์ หัตถกิจโกศล 2527) นอกจากนั้นยังถือว่าเป็นหน้าที่สำคัญของประชาชนทุกคนที่จะต้องร่วมมือกัน ในการสนับสนุนการ ปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ เพื่อเป็นการให้สิทธิและยกฐานะของประชาชนให้ดีขึ้นกว่าเดิม (ดู สุวิมล พลจันทร์ 2531 : 54) สิ่งที่ได้เห็นได้ชัดคือการให้ความสำคัญกับรัฐธรรมนูญ มากและมีการปกป้องรัฐธรรมนูญ ซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์ใหม่ของระบอบการปกครองที่เพิ่ง เปลี่ยนแปลงอย่างเต็มที่

ผลกระทบในทางการเมืองของความปราชัยของฝ่ายกบฏวรวเดช ที่มีพันโทหลวง พิบูลสงคราม เป็นผู้อำนวยการในการปราบปราม มีอยู่ 2 ประการ คือ ประการแรก ทำให้รัฐบาลของคณะราษฎรใน ระบอบใหม่ มีเสถียรภาพมากขึ้น เพราะได้มีโอกาสกวาดล้าง กลุ่มผู้นิยมระบอบเก่าอย่างรุนแรง มีการจัดตั้งศาลพิเศษขึ้นพิจารณาโทษ ผลของการปราบ กบฏวรวเดชครั้งนี้ทำให้พลังของระบอบเก่าอ่อนตัวลงอย่างมาก อย่างน้อยก็ชั่วขณะหนึ่ง ประการที่สอง การปราบกบฏวรวเดชได้ส่งผลให้พันโทหลวงพิบูลสงคราม มีบทบาทเด่นและมีชื่อเสียงมากยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกันกรณีการปราบปรามกบฏวรวเดช ได้ทำให้ความสัมพันธ์ ระหว่างรัฐบาลของระบอบใหม่กับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ไม่ราบรื่นอยู่ แล้วต้องเลวร้ายขึ้นอีก ฝ่ายคณะราษฎรก็เกิดความระแวงว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า เจ้าอยู่หัวทรงเห็นผู้สนับสนุนการกบฏ และอยู่เบื้องหลังการคิดโค่นรัฐบาล ดังนั้น จึงทำให้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จไปประทับยังประเทศอังกฤษ การกระทำ ดังกล่าวของพระองค์มีนัยสำคัญในเชิงสัญลักษณ์คือการสื่อความหมายว่า พระองค์ทรงไม่พอ พระทัยคณะราษฎรโดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่รัฐบาลลงโทษผู้ก่อกบฏถึงขั้นประหารชีวิต และก็ อาจเป็นการหนึ่งเชิงดูว่า คณะราษฎรยังต้องการที่จะประนีประนอมกับพระองค์อีกต่อไปหรือไม่ เมื่อพระองค์ประกาศสละราชสมบัติอย่างเป็นทางการเมื่อ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 นั้น เป็นการชี้ให้เห็นว่า พระองค์ทรงใช้พระองค์เองเข้าต่อสู้กับคณะราษฎรโดยตรง เพื่อต่อรอง กับคณะราษฎรว่าจะเลือกพระองค์หรือไม่ โดยทรงอ้างข้อเสนอด่าง ๆ ที่รัฐบาลคณะราษฎร ไม่อาจยินยอมได้ เช่น สิทธิในการเลือกและแต่งตั้ง ส.ส.ประเภทที่สองตามพระราชอำนาจ และการถวายอำนาจในการคัดค้านกฎหมายแก่พระมหากษัตริย์มากขึ้น เป็นต้น (ดูรายละเอียดใน ซาลี เอี่ยมกระสินธุ์ 2516) ดังนั้น การที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละพระราชสมบัติ จึงเป็นสัญลักษณ์ของ "การประท้วง" หรือ "การต่อรอง" ทาง อำนาจกับผู้นำนระบอบใหม่ กล่าวกันว่า "เป็นการทิ้งไม้โบสุดท้ายจากพระองค์" (นายหนววย

มปป. : 9) แต่การกระห้ำยดังกล่าวของพระองค์ก็ได้รับการตอบโต้จากคณะราษฎร นั่นคือ การเลือกที่จะไม่ประณิประนอมหรือปฏิบัติตามคำขอของพระองค์

สรุป

ในการต่อสู้ระหว่างกลุ่มผู้จงรักภักดีต่อระบอบเก่าและคณะราษฎรนั้น มีการใช้สัญลักษณ์ทางการเมืองเข้าต่อสู้กันด้วยโดยที่ฝ่ายคณะราษฎรพยายามที่จะสถาปนา "รัฐธรรมนูญ" ขึ้นมาให้มีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นตัวแทนของระบอบใหม่ที่เทียบเท่าพระมหากษัตริย์ในระบอบเดิม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการสร้างสัญลักษณ์ใหม่ขึ้นมาเพื่อ แข่งขันหรือลดบทบาทของพระมหากษัตริย์ แต่ในการต่อสู้ระหว่างระบอบใหม่และระบอบเก่านี้มิใช่ข้อที่น่าสังเกตว่า ในระยะแรกนี้มีลักษณะของการประณิประนอมกันมากกว่า ที่จะทำลายล้างกันอย่างสิ้นเชิง ทั้งนี้ก็เพราะคณะราษฎรเองก็ตระหนักดีว่าเป็นการยากที่จะทำลายความเชื่อเกี่ยวกับระบอบการปกครองเดิมได้อย่างหมดสิ้น เพราะความเชื่อเดิมได้หยั่งรากลึกในสังคมไทยมาเป็นเวลานานจึงจำเป็นต้องประณิประนอมเพื่อลดพลังการต่อต้าน รูปแบบของการใช้สัญลักษณ์ทางการเมืองในระยะแรกหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จึงมีลักษณะของการต่อสู้ในทาง "ปราม" เพื่อมิให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หากการอะไรให้เป็นการล้ำหน้ามากเกินไปในการใช้อำนาจ ลึกซึ้งยิ่งเป็นการหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากันโดยตรง ยกเว้นกรณีการปราบกบฏบวรเดช ที่ถือว่าเป็นการใช้กำลังรุนแรงทางการเมืองเพียงครั้งเดียว ก่อนที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี กระนั้นก็ตามการใช้สัญลักษณ์ทางการเมืองในช่วงแรกนั้นก็ยังไม่มีความชัดเจนพอในเชิงรูปธรรมแต่ก็สามารถสื่อความหมายให้คู่กรณีรับรู้ได้ก็อยู่ในที่ว่าอีกฝ่ายมีความรู้สึกนึกคิดอย่างไร.